

Wstęp

Szeroko pojęta idea normalizacji Nirje zakłada takie przystosowanie środowiska człowieka, aby każdy mógł w nim żyć i realizować własne potrzeby, a więc także kształcić się zgodnie z własnymi predyspozycjami i zainteresowaniami. „Ludzie niepełnosprawni powinni żyć jak inni ludzie, w takich samych domach, uczyć się w takich samych szkołach, zdobywać takie same zawody i mieć takie same szanse wykorzystywania wolnego czasu” (H. Żuraw 2008, s. 33). Zgodnie z tą ideą i ludzką potrzebą samorealizacji niepełnosprawni powinni mieć dostęp do edukacji na każdym jej poziomie. Od wielu już lat na uczelniach polskich studiowały takie osoby, jednak musiały one same sobie radzić z barierami i problemami, na jakie napotykały. Dopiero pod koniec lat 80., kiedy to pierwsza szkoła wyższa, wówczas Wyższa Szkoła Rolniczo-Pedagogiczna, obecnie Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy w Siedlcach, przygotowała się do otworzenia swoich drzwi dla studentów z niepełnosprawnością, można mówić o rozpoczęciu nauczania integracyjnego na poziomie wyższym. Zgodnie z ideą normalizacji, to nie człowiek, ale środowisko ma zostać przygotowane tak, aby każdy student mógł kształcić się na wybranym przez siebie kierunku. Uczelnie wyższe zaczęły otwierać się dla osób z niepełnosprawnością.

Realizując idee przyjęte podczas IV Zgromadzenia Organizacji Narodów Zjednoczonych w grudniu 1993 roku, zawarte w Standardowych Zasadach Wyrównywania Szans Osób Niepełnosprawnych oraz przyjętej przez ONZ w grudniu 2006 roku w Konwencji Praw Osób Niepełnosprawnych, a także realizując artykuł 70 Konstytucji RP, mówiący między innymi o powszechnym i równym dostępie do nauki, Polska stara się zapewnić wszystkim obywatelom dostęp do szkolnictwa wyższego. Kształcenie integracyjne na poziomie wyższym stało się oczekiwanym standardem i nie dyskutuje się już czy, ale jak ma być realizowana edukacja studenta z niepełnosprawnością. Zdajemy sobie sprawę, że nie tyle hasło czy idea o dostępności uczelni, ile ich właściwe przygotowanie umożliwia pełne korzystanie z edukacji

wyższej osobom z niepełnosprawnością. Przygotowanie szkół wyższych wiąże się ze zniesieniem różnorodnych barier, poczynając od architektonicznych, poprzez ekonomiczne, na barierach mentalnych kończąc (J. Kirenko, 2002; P. Pawłowski, 2003).

Wiele uczelni w Polsce radzi sobie całkiem nieźle z likwidacją barier. Nowe budynki powstają już według norm i standardów dostępności dla wszystkich użytkowników, problemy bywają w starych, zabytkowych budynkach, ale i tu przeszkody udaje się, choćby częściowo zlikwidować. Normą stało się powoływanie przez rektorów pełnomocników do spraw studentów niepełnosprawnych czy biur do spraw osób niepełnosprawnych (zwanych w skrócie BON). Zadaniem ich jest wszechstronna pomoc i przystosowanie szkół wyższych do potrzeb studiujących na niej osób z niepełnosprawnością. Kupuje się sprzęt i oprogramowanie, organizuje specjalistyczne zajęcia, w tym lektoraty językowe, zajęcia rehabilitacyjne w ramach obowiązkowych zajęć WF, przygotowuje się materiały dydaktyczne i w inny sposób umożliwia niepełnosprawnemu studentowi naukę. W regulaminach uczelni pojawiły się zapisy o możliwościach przystosowania form egzaminów do potrzeb studenta z niepełnosprawnością, indywidualnej organizacji studiów, stypendiach specjalnych itp.

Innym problemem dotyczącym edukacji akademickiej osób z niepełnosprawnością są bariery tkwiące w nich samych. Przekonanie o własnych niemożliwościach i ograniczeniach, brak wiary w możliwość osiągnięcia wykształcenia i co za tym idzie zdobycia pracy oraz samodzielności. Wszak właśnie dostęp do wiedzy i możliwość samodzielnego wyboru czy podejmowania decyzji jest jednym ze sposobów przeciwdziałania marginalizacji (por. W. Dykcik, A. Twardowski, 2006; W. Dykcik, 2010). Uczelnia wyższa stanowi więc ważny element integracji społecznej osób z niepełnosprawnością.

Kilkunastoletnie doświadczenia w edukacji osób z niepełnosprawnością na poziomie wyższym obligują do rozważań, dotyczących dalszej poprawy sytuacji studenta z niepełnosprawnością na uczelni.

Książka ta jest próbą podjęcia dyskusji, do której zaproszono pedagogów specjalnych i nauczycieli akademickich, na co dzień pracujących na uczelniach wyższych, oraz studentów i niedawnych absolwentów – osoby z niepełnosprawnością, których spostrzeżenia i refleksje są niezwykle cennym głosem w dyskusji. Publikacja została podzielona na trzy części. W pierwszej poruszane są ogólne problemy dotyczące kształcenia osób z niepełnosprawnością na poziomie wyższym. Rozpoczyna ją przeglądowy artykuł Władysława Dykcika, w którym autor analizuje założenia, realia i perspektywy edukacji inkluzyjnej na wyższych uczelniach z perspektywy demokratycznej polityki państwa i zmian społeczno-kulturowych. Omawia szanse i zagro-

żenia wynikające m.in. z powszechności, deprecjonalizacji i merkantylizacji studiów wyższych. Przytacza szeroką literaturę podejmującą omawiane zagadnienia. Artykuł Adama Mikruta wskazuje na znaczenie otoczenia społecznego w kształtowaniu podmiotowości osób z niepełnosprawnością. Pokazuje, że same rozwiązania formalno-prawne nie są w stanie spowodować liczniejszego udziału osób z niepełnosprawnością w edukacji wyższej. Z pracą tą doskonale korespondują dwie kolejne. Alicja Rakowska, dzieląc się doświadczeniami pracy ze studentem z niepełnosprawnością, podkreśla, w jaki sposób nauczyciel akademicki może wyjść naprzeciw potrzebom osób z niepełnosprawnością. Iwona Chrzanowska przedstawia czynniki, jakie wpływają na ciągle jeszcze mały odsetek młodych ludzi z niepełnosprawnością podejmujących studia wyższe. Autorka wskazuje jednocześnie obszary, w których podejmuje się lub należy podjąć różnego rodzaju działania, aby więcej osób z niepełnosprawnością studiowało. W kolejnym tekście Barbara Olszewska wprowadza w świat *homo economicus* i na tym tle omawia konieczność wsparcia osób z niepełnosprawnością, które są szczególnie narażone na zjawisko marginalizacji i automarginalizacji. Pierwszą część książki zamyka praca Jolanty Lipińskiej-Lokś dotycząca podejmowanych przez uczelnie wyższe działań, mających na celu włączenie studentów z niepełnosprawnością w życie akademickie jako etap integracji społecznej i edukacji zawodowej.

W drugiej części publikacji autorzy przedstawiają konkretne rozwiązania mające ułatwić edukację i codzienne funkcjonowanie studentom z niepełnosprawnością w szkole wyższej. Otwiera ją artykuł Marzenny Zaorskiej, w którym autorka omawia problemy studiujących osób niewidomych i niedowidzących, charakteryzując specyficzne potrzeby tej grupy studentów. Henryk Lubawy wprowadza w zagadnienia międzyuczelnianej Akademickiej Biblioteki Cyfrowej, która jest stosunkowo nowym, doskonałym źródłem literatury fachowej dla osób z dysfunkcją narządu wzroku. Aniela Korzon ukazuje, jak ważną rolę dla studentów niesłyszących odgrywa tłumacz języka migowego i jak ważną funkcję pełni on w edukacji osób niesłyszących. Beata Krystkowiak, niesłysząca absolwentka UAM, przedstawia problemy w rozumieniu słowa mówionego osób niedosłyszących i wskazuje na możliwości ich zminimalizowania podczas zajęć akademickich. Anna Nabiałek przedstawia realizowany na UAM projekt, dotyczący lektoratu języka angielskiego dla osób niesłyszących i niedosłyszących. Kolejne trzy artykuły ukazują doświadczenia trzech uczelni w pracy ze studentami z niepełnosprawnością. Katarzyna Bieńkowska i Katarzyna Wereszka przedstawiają problemy niesłyszących studentów w Akademii Pedagogiki Specjalnej. Tamara Zacharuk i Beata Gulati dzielą się doświadczeniami w kształceniu stu-

dentów z niepełnosprawnością. Dodać należy, że autorki to obecna rektor (prof. dr hab. Tamara Zacharuk) i dyrektor Centrum Kształcenia i Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych (mgr Beata Gulati) Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach – uczelni, która jako pierwsza w Polsce rozpoczęła akademickie kształcenie osób z niepełnosprawnością (w 1989 roku). Następne dwa teksty przedstawiają poznańskie doświadczenia Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w pomocy i wsparciu studentów z niepełnosprawnością. Beata Tylewska-Nowak oraz Roman Durda wskazują wielostronne działania podejmowane przez Biuro do spraw Osób Niepełnosprawnych UAM, ze szczególnym wskazaniem działalności Zrzeszenia Studentów Niepełnosprawnych „Ad Astra”.

Trzecia część książki przedstawia obraz studenta niepełnosprawnego w środowisku akademickim. Katarzyna Plutecka rozważa problemy związane z emancypacyjną aktywnością podmiotową studentek niesłyszących. Autorka omawia wyniki badań jakościowych przedstawiających odpowiedzi na pytania o poziom i etap podmiotowej aktywności emancypacyjnej, odnosząc je do ekosystemu. W następnym tekście trzy autorki: Renata Biernat, Patrycja Jurkiewicz i Małgorzata Starzomska opisują interesujące wyniki badań własnych dotyczących sposobu radzenia sobie ze stresem przez studentów z niepełnosprawnością, porównując je ze strategiami, które wybierają studenci w pełni sprawni. Krzysztof Osóbka w swojej pracy szerzej omawia znaczenie samodzielnej działalności osób z niepełnosprawnością w środowisku akademickim. W następnym artykule Mateusz Karaś przedstawia problemy, jakie napotyka osoba z dysfunkcją wzroku wchodząca w interakcje społeczne w środowisku akademickim. Omawiane problemy dotyczą zarówno interakcji z nauczycielami akademickimi czy pracownikami dziekanatów, jak i kontaktów koleżeńskich. Joanna Smogorzewska – w krótkim tekście przedstawia swoje obserwacje, widziane oczyma niedawnej studentki i obecnej doktorantki, osoby z niepełnosprawnością, mającej zajęcia ze studentami. Jakiego typu postawy deklarują studenci wobec swoich niepełnosprawnych kolegów, dowiemy się z pracy Marzeny Buchnat i Beaty Tylewskiej-Nowak. Swoiste podsumowanie trzeciej części książki stanowi tekst Łukasza Orylskiego – absolwenta UAM, pierwszego przewodniczącego Zrzeszenia Studentów Niepełnosprawnych „Ad Astra” w Poznaniu, a obecnie doktoranta w Instytucie Politologii Uniwersytetu Gdańskiego – w którym rysuje socjologiczny obraz studentów z niepełnosprawnością.

Publikacja ta nie wyczerpuje złożoności podejmowanego problemu, jest jednak wielogłosem nauczycieli akademickich i studentów w dyskusji, jaka jest i jaka powinna być edukacja osób z niepełnosprawnością na uczelniach wyższych.

LITERATURA

- DYKCIK W. (2010), *Tendencje rozwoju pedagogiki specjalnej. Osiągnięcia naukowe i praktyka*, PTP, Poznań.
- DYKCIK W., TWARDOWSKI A. (2006) (red.), *Poznańska pedagogika specjalna*, WN UAM, Poznań.
- KIRENKO J. (2002), *Wsparcie społeczne osób z niepełnosprawnością*, WSUPiZ w Rykach, Ryki.
- PAWŁOWSKI P. (2003), *Niepełnosprawne studiowanie niepełnosprawnych*, (w:) H. Wolska (red.), *Niepełnosprawność a edukacja akademicka. Materiały konferencyjne*, WSHE, Łódź.
- ŻURAW H. (2008), *Udział osób niepełnosprawnych w życiu społecznym*, WA „Żak”, Warszawa.